

MEDICINSKA FAKULTETEN
Lunds universitet

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

**Arbetsterapeutisk intervention i LSS-
gruppboenden med ett strukturerat arbetsätt för
skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för
personer med utvecklingsstörning
- Upplevelser hos grupphandledande omvårdnadspersonal**

Författare: Peter Joelson

Handledare: Eva Ramel

Maj 2009

Kandidatuppsats

Adress: Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

MEDICINSKA FAKULTETEN
Lunds universitet

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

2009-05-08

Arbetsterapeutisk intervention i LSS-gruppbostaden med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning

- Upplevelser hos grupphandledande omvårdnadspersonal

Peter Joelson

Abstrakt

Syftet var att undersöka grupphandledande omvårdnadspersonals upplevelser av att i sin specifika LSS-gruppbostadsmiljö arbeta med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning. Insamlandet av information har skett genom intervjuer med nio undersökningspersoner. Resultatet har strukturerats i två teman; *Ett krävande samarbete*, och *Skepsis, osäkerhet och vinster*. Studiens resultat visade bland annat att undersökningspersonerna generellt såg en användbarhet för ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning, speciellt som ett stöd för att ”komma igång”. Ytterligare ett resultat var att undersökningspersonerna upplevde svårigheter med att använda rollspel och rekvisita, att använda AKK (Alternativ och kompletterande kommunikation), och att vid behov främja aktivitetens fantasiinnehåll. Undersökningspersonerna upplevde det däremot som ganska lätt att främja en känsla av att ”ingenting är omöjligt” hos deltagarna.

Nyckelord: humanistisk psykologi.

Kandidatuppsats

Adress: Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

Innehållsförteckning

1	Bakgrund.....	1
1.1	Utgångspunkter för studien.....	1
1.2	Interpersonellt samspel och påminnelsemöjligheter.....	3
1.3	AKK och aktivitetsanalys.....	4
1.4	<i>Ingenting Är Omöjligt!</i> (IÄO) - ett arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för LSS-gruppbostaden.....	4
1.5	Omvårdnadspersonal vid LSS-gruppbostäder.....	5
2	Syfte.....	7
3	Metod.....	7
3.1	Urval.....	7
3.2	Metod för insamling av information.....	7
3.3	Procedur.....	8
3.4	Bearbetning av insamlad information.....	9
4	Etiskt övervägande.....	10
5	Resultat.....	11
5.1	Ett krävande samarbete.....	12
5.2	Skepsis, osäkerhet och vinster.....	18
6	Diskussion.....	22
6.1	Metoddiskussion.....	22
6.2	Resultatdiskussion.....	23
	Referenser.....	27
	Bilaga 1, Humanistisk psykologi	
	Bilaga 2, Folder som sammanfattar <i>Ingenting Är Omöjligt!</i> (IÄO)	
	Bilaga 3, Enkät till grupphandledande personal	
	Bilaga 4, Informationsbrev och samtyckesblanketter till sektionschef och undersökningspersoner	
	Bilaga 5, <i>Tabell 4. Enkätens kvantitativa frågor och undersökningspersonernas svar.</i>	
	Bilaga 6, Undersökningspersonernas förbättringsförslag av IÄO.	

Förkortningar

ADL	Aktiviteter i det dagliga livet
AKK	Alternativ och kompletterande kommunikation
DV	Daglig verksamhet
IÄO	<i>Ingenting är omöjligt!</i>
LSS	Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.
MOHO	Model of Human Occupation
US	Utvecklingsstörning
VEN	Vårdvetenskapliga Etiknämnden

1 Bakgrund

Att vara boende i en LSS-gruppboende innebär att *Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade* [LSS] (Svensk författningssamling) är aktualiserad. Där, i paragraf 9c, står det uttryckt att fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ingår i insatserna för dessa boende. Det betyder att det faller på gruppboendernas personal att stödja boende till meningsfulla fritidsaktiviteter i den mån inte behovet tillgodoses på annat sätt. Gruppboendet blir härmed inte endast en arena för aktiviteter i det dagliga livet (ADL-aktiviteter) och passiv rekreation utan även för aktiva fritidsaktiviteter. Funktionshindren här är utvecklingsstörning uppdelat i grav, måttlig, och lindrig och definierat på gängse sätt utefter begåvning det vill säga utefter intelligenskvoter (Bakk & Grunewald, 1998). Tillägg av andra funktionsnedsättningar är emellertid vanliga (et al.), exempelvis kan autism eller så kallade autistiska drag förekomma. Forskning har tyvärr signalerat att det för denna grupp människor finns brister när det gäller fritidsaktiviteter. I generella drag kännetecknades deras fritidsaktiviteter av att vara mer passiva och icke-sociala (Hoge & Dattilo, 1995), och hemmabaserade (McEvoy, O'Mahoney, & Tierney, 1990) än hos personer utan utvecklingsstörning. Dessutom tycktes uppsättningen aktiviteter, det vill säga aktivitetsrepertoaren, vara smalare (Hoge & Dattilo, 1995). Även svensk forskning har visat att fritidsaktiviteterna var begränsade (Norling, 1993).

1.1 Utgångspunkter för studien

Kielhofner (2008) har i sin modell Model of Human Occupation (MOHO) beskrivit människan i de tre delsystemen, viljekraftssystemet (*volition*), vänjandesystemet, och utförandekapacitet. Viljekraftssystemet ses som ett mönster av tankar och känslor hos personen om sig själv som en "aktör i världen". Sådana tankar och känslor uppkommer vanligtvis i samband med den så kallade viljeprocessen, ett förlopp där personen ser fram emot, väljer, upplever, och tolkar aktivitet. Författarens uppfattning efter flerårigt (sam-)arbete med personer med utvecklingsstörning vid dagverksamheter och gruppboenden är att många har en begränsad känsla av att vara en "aktör i världen". Uppfattningen styrks av studier (Ericsson, 1996; Jarhag, 1993) där resultaten pekade på att de själva upplevde en begränsad delaktighet i vardagens beslut. En utgångspunkt har här varit att det finns goda skäl till att främja meningsfulla fritidsaktiviteter men ännu fler för att främja sådana

vilka tränar förmågan att välja och att besluta. Beslutsfattande som intervention har i studier visat sig leda till en reduktion av antalet incidenter av problembeteenden (Shogren, Faggella-Luby, Bae, & Wehmeyer, 2004). Vikten av att ”pröva på” nya aktiviteter och handlingar har poängterats av bland annat Kylén (1981) och Blomberg (2006). I sistnämnda studie analyserades den upplevda delaktigheten i mötet med externa verksamheter för fritidsaktivitet. Till de inkluderande faktorerna räknades att ha inflytande, kunna bestämma, påverka samt att bestämma tillsammans. Till de exkluderande hörde att besluten tas av andra, scheman, oföränderliga roller, och anpassning. Insatser som innefattar att välja, besluta, och ”pröva på” omfattar flera steg i Kielhofners (2008) nämnda viljeprocess vilket som nämnts är nära kopplat till känslor och tankar om sig själv som en aktör i världen. För att förstärka utgångspunkten har här ett starkt uttryck införts, känslan av att ”ingenting är omöjligt”. Uttrycket avser att naturligt leda in på fantasi och därmed på skapande aktiviteter.

En annan personlig iakttagelse är att personer med utvecklingsstörning sällan är del av mer avancerad fysisk manipulation/konstruktion; en motsvarighet till byggnadssnickarens position i förhållande till det färdigbyggda höghuset. Sådan manipulation innebär tillfällen att träna på problemlösning, eller åtminstone att få en sådan process demonstrerad för sig. Vygotskij (1978) menade angående barn med utvecklingsstörning att dessa visserligen verkade ha svårt med abstrakt tänkande om de lämnades helt utan stöd (when left to themselves) men att det var just därför vi bör skapa tillfällen för möten med abstrakt tänkande. I en studie beskriven i Metcalfe och Shimamura (1994) där barn med högre och lägre intelligens tränades i att lösa problem visade det sig mycket riktigt att det var barnen med lägst intelligens som hade mest att vinna på träningen. En utgångspunkt i den här studien har därför varit att deltagande i sådan manipulation/konstruktion är viktigt och behöver främjas.

Humanistisk psykologi utgör en tredje riktning inom psykologin (jämfört med beteendepsykologi och psykoanalys) med teoribildning inom den humanistiska filosofins ramar (Halse, 2005). Humanistisk psykologi ligger nära flera av arbetsterapiens grundsatser och dess mål passar kreativa aktiviteter väl (Cole, 1998). I studien har texter

av Fromm (1956; 1976) och Rogers (1961) valts att representera den humanistiska psykologin. I Bilaga 1 finns en sammanfattning av texterna med relevans för ett arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp. Det bör noteras att teorierna har den friska människan som utgångspunkt och att det inte har tagits upp om medfödd hjärnskada har implikationer på teoriernas giltighet. Både Fromm och Rogers, och för övrigt nämnda Vygotskij (Sandberg, 2008), såg relationer som ett viktigt element för att personlig utveckling ska kunna ske. Fromm (1956) talade om kärleksfulla relationer som en väg ur den mänskliga ångesten av att känna sig ”avskild” (*separateness*) och Rogers (1961) om *terapeutiska relationer* som stödjer klienten att närma sig sitt idealjag. För de boende vid gruppboendestäder finns i den närmaste sociala miljön grannar med likartade funktionsnedsättningar. Att främja närmande relationer *mellan* de boende ses här som en effektivare insats än att endast främja sådana mellan personal och de boende. Det är en av anledningarna till att aktivitetsgruppformen här har valts för studien.

1.2 Interpersonellt samspel och påminnelsestöd

I en omfattande metaanalys (1993) har Göransson hittat tolv studier vilka gav belägg för att frekvensen samspelsinitiativ kunde ökas genom att ge beröm och/eller uppmaningar till samspel. En i Göransson refererad studie gav belägg för att om en person sökte ögonkontakt vid sina samspelsinitiativ ökade frekvensen samspelsinitiativ personen också fick riktade till sig. Att tillfällen till samarbete i homogena relationer främjade utvecklingen av social kompetens visade två forskningsöversikter även de refererade i Göransson. En annan studie refererad i samma källa visade att om samarbete betonades i gruppen så skedde en effektivare anpassning till gällande samspelsnormer.

För personer med måttlig och särskilt vid grav utvecklingsstörning brukar framhållas att en aktivitets material bör erbjuda sensorisk variation till exempel gällande storlek (Bond & Granlund, 2000). I Kielhofners (2008) viljeprocess ingår som nämnts förväntningar som ett första steg. Personer med grav kognitiv funktionsnedsättning har vad det verkar svårt att känna förväntan. För dessa personer, där minnesfunktionerna sannolikt domineras av ett episodiskt minne, kan olika former av påminnelsestöd göra att tidigare

gjorda erfarenheter bubblar upp till ytan och skapar förväntningar (Furenhed, 2000). Exempel på påminnelsestöd är konkreta föremål som kopplas till specifik aktivitet.

1.3 AKK och aktivitetsanalys

Förkortningen AKK står för Alternativ och Kompletterande Kommunikation (Heister Trygg, Andersson, Hardenstedt, & Sigurd Pilesjö, 1998). AKK kan brytas ner i två undergrupper Tecken som AKK (TAKK) och Grafisk AKK (GAKK) (Heister Trygg, 2005). Exempel på den förstnämnda gruppen är tecken som stöd till tal (teckenstöd) medan konkreta föremål är exempel på den sistnämnda gruppen. För att främja en god kommunikation med personer med utvecklingsstörning betonades i Heister Trygg, Andersson, Hardenstedt, och Sigurd Pilesjö (1998) följande generella punkter; att kroppsspråk och tonfall är tydliga, att de svåraste orden undviks, att grafiska symboler eller konkreta föremål används i valsituationer, och att ge deltagarna tillräckligt med tid. Till de generella punkterna kan även höra att vid verbala frågor hellre använda mer rättvisande antingen-eller-frågor än ja-nej-frågor (Sigelman, Budd, Spanhel, & Schoenrock, 1981). Personer med grav utvecklingsstörning har enligt Furenhed (2000) svårt att styra känslouttryck medvetet vilket innebär att de vanligtvis visar vad de verkligen känner. Samma författare menar att det ger omgivningen en källa till en inblick i hur personer med grav utvecklingsstörning förstår sin omvärld (et al).

Aktivitetsanalys är ett arbetsterapeutiskt begrepp som står för en process där en aktivitets inneboende utförandekrav bedöms genom att utgå från aktiviteten som en helhet för att sedan bryta ner aktiviteten i delar/handlingar (Buckley & Poole, 2000). Ett annat närbesläktat begrepp är aktivitetssyntes som står för en process där aktiviteten eller miljön anpassas efter personens mål med aktiviteten och efter personens utförandekapacitet i den aktuella miljön (Kramer & Hinojosa, 2000).

1.4 *Ingenting Är Omöjligt!* (IÄO) - ett arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för LSS-gruppbostaden

Ingenting är omöjligt! (IÄO) (se Bilaga 2) är ett strukturerat arbetssätt att bedriva skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp på LSS-gruppbostaden för personer med

utvecklingsstörning. IÄO har konstruerats specifikt för den här studien. Det är uppbyggt kring ett antal ”nyckelbegrepp” och sju riktlinjer tänkta att ge struktur men även betydande kreativ flexibilitet. Dess teoretiska förankring är MOHO (Kielhofner, 2008), humanistisk psykologi, och forskning på området utvecklingsstörning. IÄO är tänkt som en del i en arbetsterapeutisk intervention vid aktivitetsproblem och där terapeutiska effekter förhoppningsvis fås ”på köpet”. Det består av en muntlig presentation och en folder (Bilaga 2). Ett par tillägg behöver här göras. I de grupper där det finns minst en deltagare med måttlig eller grav utvecklingsstörning (och som inte använder annan AKK än teckenstöd) ingår det i IÄO att grupphandledande personal konsekvent i kommunikationen till alla deltagare använder teckenstöd där minimum är tecknen för du, klipp/klippa, klistra, val/välja, bestämma, färga, vem/vilken, fin, och duktig. Detta minimum av tecken delas ut i form av en teckenkarta vid presentationen av IÄO. Om det är så att det finns deltagare i gruppen som använder annan AKK förespråkas att teckenstöd används parallellt. IÄO poängterar nämligen att deltagarna ges möjlighet till att få en helhetsbild över fritidsaktiviteten vilket också medför att AKK används kompletterande i kommunikationen med gruppen för främjandet av allas förståelse. AKK ingår även i IÄO i samband med val mellan alternativ, då som ett kognitionsstöd. Exempel på AKK ur denna bemärkelse är att skissa på papper och låta deltagare välja mellan skissade alternativen, eller att deltagare väljer mellan föremål. Eftersom fantasi och ”ingenting är omöjligt!” tillhör IÄO:s nyckelbegrepp och det är deltagarna som i största mån väljer och beslutar är det inte lämpligt eller möjligt att göra regelrätta aktivitetsanalyser och aktivitetssynteser i förväg. Dessa får istället göras ”i stunden” vilket självfallet är en krävande uppgift speciellt med ovana att tänka ”arbetsterapeutiskt”. Samtidigt ligger inte fokus på träning/behandling utan på meningsfulla fritidsaktiviteter. IÄO betonar även en tillåtande, trygg miljö där det är ”ofarligt” att ”pröva på” vilket minskar följderna av felaktigt gjorda aktivitetsanalyser och aktivitetssynteser.

1.5 Omvårdnadspersonal vid LSS-gruppbostäder

Silvester och Chapman (1997) menade att i en decentraliserad tjänsteorganisation utan eller med begränsad professionell handledning ökade risken för att verksamheten

präglades av personalen eller dess målgrupp/er. Risken var hög under sådana förhållanden att rollkonflikter och negativ arbetsprestation uppkom (Potts, Halliday, Plimley, Wright, & Cuthbertson, 1995). I och med reformen från institutioner till andra öppnare boendeformer har LSS-gruppboenden blivit just till en del av en decentraliserad tjänsteorganisation där stöd från andra vårdprofessioner finns externt. Relationerna mellan omvårdnadspersonal och dessa andra professioner har därför blivit både viktigare och känsligare. Med resonemanget ovan finns en risk för att omvårdnadspersonal drar sig för att söka externt stöd. Särskilt gäller det arbetsterapeuter då studier (Svensson et al., 1998) har visat att det existerar en okunskap om vilka arbetsuppgifter en arbetsterapeut har. I en studie av Dychawy-Rosner, Eklund, och Isacson (2000) av personal vid olika dagliga verksamheter framkom att 69 % angav ett behov av stöd gällande kunskap om funktionsnedsättningar, anpassad kommunikation och miljö, och träningsmetoder.

Det finns uppfattningar hos omvårdnadspersonal som kan hindra fritidsaktiviteter för de boende. I en studie av Messent, Cooke, och Long (2000) påvisades flera sådana uppfattningar, till exempel angående vad som är ”passande” fritidsaktivitet i förhållande till de boendes kronologiska ålder. Andra uppfattningar var om de boendes fritidsaktiviteter bör vara ”normala” eller inte, och i det första fallet om vilka fritidsaktiviteter som är ”normala”. Kompetens i skapande aktiviteter kan även vara en bristvara i personalgruppen. Detta är ett skäl bakom att en tänkt arbetsterapeutisk intervention med IÄO enbart riktar sig till personal som är positivt inställda till skapande aktivitet. Hur som helst bör IÄO kunna vara ett stöd för personal som kan tänka sig att börja arbeta med skapande aktiviteter och även, genom sin teoretiska koppling och med involverandet av arbetsterapeut, ge sådana aktiviteter ökad legitimitet. Att få kunskap om hur omvårdnadspersonal vid LSS-gruppboenden upplever att arbeta med/efter ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp är angelägen forskning som kan ge värdefulla ”pusselbitar” i arbetet med att hitta en välfungerande och effektiv arbetsterapeutisk intervention på detta vanliga aktivitetsproblem. Det strukturerade arbetssätt som har konstruerats för den här uppsatsen och som har benämnts *Ingening är omöjligt!* (IÄO) (Se Bilaga 2) är alltså att ses som en utgångspunkt för ett framtida mer välfungerande arbetssätt.

2 Syfte

Syftet är att undersöka grupphandledande omvårdnadspersonals upplevelser av att i sin specifika LSS-gruppbostadsmiljö arbeta med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning.

3 Metod

3.1 Urval

Eftersom studien är en pilotstudie med en kvalitativ inriktning har ca tio undersökningsspersoner ansetts vara ett lämpligt antal. Totalt finns i Malmö stad ca 80 LSS-bostäder men i detta antal ingår även så kallade satellitboenden och elevhem. Sektionschefer för LSS-gruppbostäder i Malmö stad har valts ut efter tips från personlig kontakt (som är sektionschef) och dessa tillfrågades tills kriteriet på ca tio undersökningsspersoner uppnåddes. Urvalet är således av typen nätverksurval (DePoy & Gitlin, 1999). Sektionscheferna valde självständigt ut och tillfrågade en eller flera intresserade undersökningsspersoner vilka uppfyllde urvalskriterierna om att vara tillsvidareanställd om minst halvtid och ha minst ett års erfarenhet av att arbeta minst halvtid med personer med utvecklingsstörning. Sektionscheferna uppmanades även att sträva efter en ur forskningssynpunkt önskvärd bredd när de valde och tillfrågade undersökningsspersoner, vilket bland annat gjorde det önskvärt att få med både män och kvinnor i studien.

3.2 Metod för insamling av information

Studien var en pilotstudie då forskningen handlade om ett preliminärt arbetssätt och där eventuellt framtida forskning kommer att ske efter resultaten studien. Då studiens inriktning var att generera kunskap på ett tidigare inte utforskat område var en kvalitativ ansats lämplig, vilket också rekommenderas av DePoy och Gitlin (1999). Studien kan ses som så kallad aktionsforskning eftersom undersökningsspersonerna stod i relation till ett projekt (det vill säga IÄO) som studien har initierat (Patel & Tebelius, 1987). Vid den här typen av forskning anser Patel och Tebelius (1987) att det är viktigt att en

samarbetsrelation etableras med klienterna. Studiens metoddesign innehöll även ett kvantitativt inslag med syftet att få ett relativt ”mått” på hur undersökningspersonerna upplever olika delar av IÄO. En utvärderingsenkät (se Bilaga 3) har satts samman med 34 stycken frågor där de flesta frågorna är tudelade med en sluten kvantitativ del och en öppen kvalitativ del. Enkäten besvarades enskilt av undersökningspersonerna efter att två sessioner skapande fritidsaktivitet med IÄO genomförts. De ifyllda enkäterna blev underlag för intervjuer. Fokus har legat på de öppna frågorna och på att klargöra mening. Intervjutypen kan benämnas som en standardiserad intervju (Ejlertsson, 2005) och även som en ”enkät under ledning” (Patel & Tebelius, 1987). Orsaken till denna design där intervjufrågorna delades ut i förväg är att undersökningspersonerna i lugn och ro ska kunna reflektera över frågorna vilket här anses ha främjat den efterföljande intervjun. Detta är i enlighet med DePoy och Gitlins (1999) påpekande att undersökningspersonernas karaktär avgör lämpligheten hos datainsamlingsproceduren. En ”omvänd tratteknik” har även tillämpats där de första frågorna medvetet tillåtit påverka de följande och blir till en hjälp för undersökningspersonernas reflekterande (Patel, & Tebelius, 1987). Enkätens frågor var som redan nämnts tudelade med en fråga av typen ”Hur upplevde Du att...?” med fyra fasta svarsalternativ följt av en fråga av typen ”Varför?”. Neutrala svarsalternativ har sålunda inte använts för att på så sätt ”tvinga fram” svar på de efterföljande reflekterande öppna frågorna. Kvale (1997) såg en risk i att många ”varför”-frågor kan leda till en intellektualiserad intervju men konstruktionen har ändå valts för att ge enkäten en tydlig struktur. Enligt DuPoy och Gitlin (1999) är mer strukturerade kvalitativa ansatser mycket användbara när forskaren är etablerad på fältet och ”lärt sig egenheterna” i tillräckligt stor grad för att veta vad och hur frågorna ska ställas. Eftersom författaren har flerårig erfarenhet av att arbeta som omvårdnadspersonal vid LSS-boenden anses detta krav uppfyllt. Samtliga nio intervjuer spelades in på band. Preliminära versioner av både folder och enkät har testats av en omvårdnadspersonal vid en LSS-gruppboende som inte ingår i studien.

3.3 Procedur

Sektionscheferna informerades via informationsbrev (Bilaga 4) där en kortfattad presentation av studien och urvalskriterier gavs. I brevet tillfrågades sektioncheferna om

de var intresserade av att hjälpa till med att välja ut och tillfråga undersökningspersoner från de gruppbeståder de ansvarar för. I detta brev fanns även samtyckesblankett för sektionschef, och informationsbrev och samtyckesblanketter för undersökningspersoner (Bilaga 4). En ytterligare funktion hos samtyckesblanketten för undersökningspersoner var att dessa på denna kunde ge förslag på passande tider för en presentation av IÄO. Författaren besökte därefter undersökningspersonernas arbetsplatser och höll i en presentation av IÄO. Vid besöket presenterade författaren IÄO och dess bakgrund och presenterade också den folder som sammanfattar IÄO (se Bilaga 2). Vidare delades enkäten (Bilaga 3) ut och presenterades. Besöket tog ungefär en timma.

Undersökningspersonerna uppmanades att sätta sig väl in i IÄO inklusive att bekanta sig med enkäten inför den första sessionen som grupphandledare. Vid de här tillfällena bestämdes även tidpunkter för intervjuerna. Undersökningspersonerna genomförde därefter på egen hand två sessioner skapande fritidsaktivitet med IÄO. De hade möjlighet att kontakta författaren om frågor uppkom något som ingen av undersökningspersonerna utnyttjade. Efter den andra sessionen fyllde undersökningspersonerna i enkäten. Författaren kom åter ut till gruppbestäderna för intervjuer baserade på enkäten. Intervjuerna tog mellan 30 och 60 minuter.

3.4 Bearbetning av insamlad information

De nio inspelade intervjuerna har transkriberats i sin helhet men utan att längd på pausar noterats. Känslo uttryck som skratt har däremot markerats. Intervjucitaten som finns i studiens resultat är omarbetningar av transkriptionerna där talspråk som nån och nåt har redigerats till någon och något. De transkriberade intervjuerna har i nästa steg analyserats med hjälp av så kallad innehållsanalys såsom den framställs i Graneheim och Lundman (2003). Kortfattat innebär innehållsanalys att intervjuerna kondenseras till att endast bestå av kondenserade meningsenheter. Dessa sorterades in under underkategorier och kategorier vilka i stora drag motsvarades av IÄO:s riktlinjer respektive utgångspunkter. Teman identifierades vilka rymde de kategorier som använts. Ett tema kan ses som ett uttryck för den underliggande meningen i intervjuerna (Graneheim & Lundman, 2003). Vid kondenseringen framkom en mättnad i materialet. Av den anledningen har tre intervjuer inte tagits upp i resultatet. Detta material (efter att ha anonymiserats) kommer

emellertid att sparas för att eventuellt användas i kommande studier. En intervju har tagits med trots att studiens upplägg avbrutits efter presentationen på grund av sjukdom hos grupphandledaren. Orsaken till att den finns inkluderad är att intervjun uppfattas vara av hög kvalitet. Informationen måste emellertid särskiljas från övriga intervjuer eftersom denna undersökningssperson inte har de andras erfarenheter av att arbeta med just ett strukturerat arbetssätt som IÄO. Därför finns det markerat i resultatet (med namnkoden AV som i AVbruten) i de fall då den här undersökningsspersonen står bakom unika meningsenheter. Den kvantitativa delen av enkäten har presenterats i ett flertal tabeller (tabell 1, 3, 4, och i Bilaga 5, tabell 5) men har inte bearbetats kvantitativt. För tabell 5 gäller att ifyllda svar vilka avviker i jämförelse med intervjuens ”svar” har tagits bort där det är uppenbart att frågan missförstått. Så har varit fallet för ca tio av svaren (se Bilaga 5). Fråga 26 (se Bilaga 2) har omformulerats till en fråga om förväntade upplevelser av att dokumentera ”upptäckter” hos deltagarna.

4 Etiskt övervägande

Samtliga undersökningsspersoner fick ett informationsbrev (se Bilaga 4) om studien där det bland annat framgick att deltagandet var frivilligt, och kunde avbrytas när som helst utan angivande av skäl och utan konsekvenser. Undersökningsspersonernas konfidentialitet garanterades. I studiens rapport har vare sig specifika gruppboendestäder, sektionschefer eller de boende omnämnts. Inspelade intervjuer och ifyllda enkäter förvarades inlåsta. Efter att arbetet med studien slutförts kommer de inspelade intervjuerna samt allt material som inte har anonymiserats att förstöras. Vid presentationerna av IÄO fästes stor vikt vid att etablera samarbetsrelationer med grupphandledande personal. Det betonades att det inte var personalen som granskades och att det som studerades var deras uppfattningar om ett preliminärt arbetssätt. Uppfattningarna och åsikter som med studien kommer att omformas till kunskap till gagn för framtida arbete med att skapa ett välfungerande arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp. Personalen sågs som experter i samspelet med de boende. Studien innebar en tillfällig mindre störning av gruppboendestädernas, de boendes, och undersökningsspersonernas rutiner.

5 Resultat

Resultatet av analysen gav 19 underkategorier, fyra kategorier och två teman vilket framgår av tabell 1. Framställningen har disponerats efter dessa båda teman.

Tabell 1. Underkategorier (och samband till enkätens frågor), kategorier, och teman.

Underkategorier	Kategorier	Teman
- Att deltagarna kom med egna idéer, åsikter och önskningsar. (#11) - Att grupphandledaren förstod deltagarnas egna idéer, åsikter och önskningsar. (#12, #28, #25) - En fantasifull produkt. (#17) - Att alla deltagare fick möjlighet att kunna välja och besluta. (#15) - En aktivitet som innehöll tillfällen för deltagarna att välja och besluta. (#14)	- En aktivitet och en produkt som har en grund i deltagarnas egen fantasi.	- Ett krävande samarbete.
- En utmanande aktivitet. (#5) - En avancerad produkt. (#7) - En aktivitet som innehöll problemlösning. (#8, #9) - En ”objektivt fin” produkt. (#6) - En känsla av att ”ingenting är omöjligt”. (#27) - En aktivitet som ”tog plats”. (#22, #23, #24)	- En aktivitet som innehöll avancerad manipulation/konstruktion och som utmynnade i en ”objektivt” fin produkt.	
- En social aktivitet. (#16, #21) - Att grupphandledarens roll förminskades och samtidigt deltagarna och samarbetet betonades. (#13)	- En aktivitet vilken främjade det interpersonella samspelet och som betonade gruppen och dess deltagare.	
- Uppfattningar av mer fritidsaktiviteter. (#2) - Uppfattningar som kan hindra. (#3) - Att rollspel användes. (#10) - En omväxlande aktivitet. (#18, #29) - Att ”upptäckter” uppmärksammades och främjades. (#20, #26) - En för grupphandledaren roande aktivitet. (#4) - Uppfattningar om IÄO:s användbarhet. (#33)	- En aktivitet där deltagarna kunde prova på nya arbetsmoment samt nya sätt att vara på.	Skepsis, osäkerhet, och vinster.

I resultattexten förekommer på sina ställen de graderade upplevelsemåtten svårt, ganska svårt, ganska lätt och lätt vilka då härrör från resultatet av de kvantitativa frågorna (Bilaga 5). Sex intervjuer ingår i resultatet (se 3.4 Bearbetning av insamlad information). Merparten av undersökningspersonerna har valt att arbeta med en liten grupp med endast

två deltagare (se tabell 2). I tabell 2 syns att spridningen var stor mellan grupperna när det gäller funktionsnedsättningar. De enskilda grupperna har däremot varit relativt homogena.

Tabell 2. De sex undersökningsspersonerna, med namnkoder (A, B, C, D, E, och AV), arbetslivserfarenhet av utvecklingsstörning om minst halvtid, kön, typ av gruppboende, antal deltagare, grad av utvecklingsstörning, tal/inte tal, tillägg av autism, aktivitet, och färdigt/pågående projekt.

Undersökningssperson	Arbetslivserfarenhet (år)	Kön	Typ av LSS-gruppboende	Deltagare	Aktivitet
A	1,5	Kvinna	Traditionellt	2 Grav US. Utan tal.	”Påskträäd” (färdigt)
B	20	Kvinna	Satellitboende	2 Lindrig US. Med tal.	Receptbok (pågående)
C	5	Kvinna	Traditionellt	3 Måttlig-lindrig US. En deltagare med mycket begränsat tal. En deltagare med autism.	Odla tomater i egenhändert dekorerad kruka. (pågående)
D	5	Man	Satellitboende	2 Lindrig US. Med tal.	”Klippbok” (färdigt)
E	9	Kvinna	Traditionellt	2 Lindrig US. En deltagare utan tal.	”Påskpyssel” (pågående)
AV	8	Kvinna	Traditionellt	2 Lindrig US. Med tal. Med autism.	Häfte om gruppboenden

5.1 Ett krävande samarbete

Att få deltagarna att komma med egna idéer, åsikter och önskningar upplevdes mycket varierat i intervjuerna. De undersökningsspersoner vilka har haft svårt att främja detta menade att orsakerna fanns i aktiviteten och hos deltagarna. Till den första kategorin

orsaker hör att aktiviteten upplevdes som ”färdiguttänkt” på grund av att mallar användes. Till den andra kategorin hör bristande självkänsla hos vissa deltagare, en generell ovana hos dem att aktivt uttrycka sin egen vilja, och specifikt vid skapande aktiviteter. AV berättade att hon har den uppfattningen att det är både spännande och roligt att uppmuntra de som är osäkra och ofria i sitt tänkande så att de kan komma med egna förslag och själva bestämma.

Eh... för att, då tycker jag att de växer som mest, när de sedan kommer på att ”ja nu valde jag ju själv i alla fall”. Det är, ja det är kul. (AV)

De undersökningsspersoner vilka tyckte att det var ganska lätt att få deltagarna att komma med egna idéer, åsikter och önskningar ansåg att det var en följd av aktivitetens utformning och, i ett fall, av ett tydligt klagörande från grupphandledaren att det var deltagarna som bestämde vad som ska göras. Att grupphandledaren verkligen förstod det deltagarna förde fram av egna idéer, åsikter och önskningar har flertalet upplevt som ganska lätt eller lätt (se Bilaga 5). En annan undersökningssperson (AV) uppfattade det som att personalen delvis genom sitt maktövertag gentemot de boende brister i att lyssna på vad de boende har att kommunicera. De brister som togs upp var att personalen inte var tillräckligt uppmärksamma, inte har tillräckligt stort tålamod, redan har planerat aktiviteter, och att de har förutser vad de tror ska kommuniceras. En undersökningssperson som upplevde svårigheter menade att orsaken låg i otillräckliga kunskaper i teckenspråk. Ingen av de två undersökningsspersoner vilka förväntades använda formell AKK gjorde detta. De anledningar som gavs var att det hade varit svårt att använda teckenstöd då grupphandledaren i sin position var mycket rörlig i förhållande till deltagarna (som hade grava motoriska funktionsnedsättningar), och att grupphandledarens händer var upptagna med det fysiska arbetet. Andra orsaker som togs upp var att undersökningsspersonen kände sig otrygg med att använda AKK till deltagarna, en rädsla av att AKK hade kunnat distrahera deltagarna, och att AKK hade riskerat att negativt påverka den spontanitet som sågs som värdefull för en lyckad aktivitet. AV berättade att den egna erfarenheten sade att AKK *alltid* var bra, speciellt i krisartade eller nya situationer. Samma undersökningssperson framhöll ytterligare att om personalens kompetens i AKK var

mycket god då smälter AKK samman med kroppsspråket. AV menade också att den ”kränkingsrisk” som eventuellt fanns kan undvikas genom individuellt utprovad AKK och att personalen är tydlig i sin motivering till att använda AKK. I intervjuerna framkom emellertid att flertalet av undersökningspersonerna hade använt förtydligande kroppsspråk och, i ett fall, individuella tecken. Att grupphandledaren avslutade sessionerna med några utvärderande frågor har inte upplevts som problematiskt förutom i ett fall där det kändes ”krystat”. I flera intervjuer förekom uppfattningen att deltagarnas väljande och beslutande drog ner tempot i aktiviteten alltför mycket och att det då var frestande att som motiverad grupphandledare hjälpa till för mycket.

De flesta av undersökningspersonerna tyckte att det var svårt att som grupphandledare säkerställa ett högt fantasiinnehåll i aktiviteten. Orsakerna som togs upp var att den valda aktiviteten begränsade fantasiinnehållet, och ovana hos undersökningspersonerna att arbeta med dels skapande aktiviteter dels aktivitetsgrupper. Av tabell 3 framgår att omfattningen av gruppaktiviteter (med minst två boende och med personal) generellt var låg vid de gruppboende undersökningspersonerna arbetade vid. I detta resultat har inte promenader räknats som en gruppaktivitet.

Tabell 3. Omfattning av gruppaktivitet i nuläget med de vanligaste grupp-aktiviteterna angivna i de fall det har framkommit i intervjuerna.

LSS-gruppboende	Omfattning per vecka	De vanligaste gruppaktiviteterna är
A	1	----
B	3	Matlagning och sällskapsspel.
C	0,5	-----
D	6-7	Gymnastik och sällskapsspel.
E	1	Musikkafé.
AV	0,25	----

Andra orsaker som togs upp var förutfattade meningar om hur skapande aktiviteter bör vara och hur skapade produkter bör se ut präglade av ”traditionellt pyssel”, och en ogenomtänkt uppmuntran av likriktning i aktiviteten. Principen att grupphandledaren vid behov utvidgar fantasiinnehållet men då utgår från det befintliga tankeinnehållet hos de boende ansåg AV är precis det rätta förhållningssättet från personalens sida. Detta för att det överhuvudtaget ska fungera med skapande fritidsaktiviteter.

Upplevelserna kring att skapa förutsättningar för alla deltagare att välja och besluta över aktivitetens och produktens utformning skiftade i intervjuerna. Flera av de undersökningsspersoner som hade svårigheter menade att en viktig orsak var att deltagarnas självkänsla skiljde sig kraftigt åt. En undersökningssperson vilken upplevde detta som ganska lätt menade att skillnader i självkänsla hos deltagarna bör försvåra och tillade att gruppstorleken även bör ha betydelse. Att aktiviteten var en utmaning för deltagarna sågs i intervjuerna som något som nästan per automatik följde av deras funktionsnedsättningar. I intervjuerna uppgav flera undersökningsspersonerna att det var svårare att göra aktiviteten till en utmaning för egen del. Två av undersökningsspersonerna ansåg att deras stora erfarenhet av skapande aktiviteter hindrade en känsla av utmaning. En del av undersökningsspersonerna upplevde istället att utmaningen för egen del låg i att få deltagarna delaktiga i aktiviteten. Riktlinjen om en avancerad produkt upplevde hälften av undersökningsspersonerna som svår eller ganska svår att uppfylla. I en intervju framkom att riktlinjen upplevdes hindra tankearbetet vid planeringen medan en annan undersökningssperson förlitade sig på en aktivitet baserad på ”mallar”. Att deltagarna stöds i att få en överblick över helheten upplevdes högst olika i intervjuerna. De som såg svårigheter menade att det var svårt att ge deltagarna möjlighet att se framåt och betydligt lättare åt andra hållet. Lika skiftande var upplevelserna av att visa och träna deltagarna i en problemlösningsprocess. I ett fall användes mallar vilket visserligen är en problemlösningsstrategi men inte visade hur det gick till att lösa ett specifikt problem. En svårighet som lyftes upp var risken för att grupphandledare i problemlösningssituationer glömmer bort att involvera deltagarna. AV betraktade problemlösning som betydelsefullt för att stärka deltagarnas självkänsla.

... om någon hela tiden går in och löser alla bekymmer, alla problem, alla hinder till en så utsätts man..., man får ju inte den känslan av att man har klarat ut någonting. (AV)

Till förutsättningarna för att tillsammans kunna lösa problem såg AV god kommunikation och personal som medvetet tar ett steg tillbaka och reflekterar över hur

de boende bäst ska kunna stödjas. I flera intervjuer framkom att undersökningspersonerna tyckte att det var krävande att uppnå en ”objektivt fin” produkt då deltagarnas utförandekapacitet allmänt sett var låg. Flera av undersökningspersonerna såg också en motsättning mellan riktlinjen och deltagarnas delaktighet. Undersökningspersonerna tog upp strategier de använde för att trots den låga utförandekapaciteten hos deltagarna uppnå en ”objektivt fin” produkt. Exempel på strategier vilka nämndes var att träna vissa arbetsmoment, anpassning av aktiviteten, och att använda ”mallar”. En undersökningsperson menade att en grupphandledare inte bör klassa en prestation som ”inte tillräckligt bra” och föredrog själv att lägga otillräckliga prestationer åt sidan för att spara dessa till senare tillfällen. I flera intervjuer förekom ståndpunkten att det bör vara en balans mellan deltagarnas delaktighet och riktlinjen om en ”objektivt fin” produkt. En av undersökningspersonerna förespråkade ett förhållningssätt liknande en småbarnsförälder i förhållande till barnens skapande. Det togs upp ett fall där en deltagare troligtvis skrämdes av aktivitetens krav. Alla undersökningspersoner tyckte att det var ganska lätt att främja en känsla av att ”ingenting är omöjligt” och såg orsaker till det bland annat i en personalgrupp som aktivt arbetade med ”peppning”, och att vissa deltagare har en ”peppande” personlighet. I hälften av intervjuerna tillades även att denna känsla kommer att öka med antalet slutförda projekt. Påminnelsestöd genom att grupphandledaren under eller mellan sessionerna påminde deltagarna om den skapande aktiviteten dels aktivt genom kommunikation, dels indirekt genom att den halvfärdiga eller färdiga produkten fanns väl synlig är en del i att få de boende att uppmärksamma de skapande aktiviteterna. Ingen av undersökningspersonerna upplevde detta som svårt eller ganska svårt. I intervjuerna berättades till exempel att deltagarna mellan sessionerna var så stolta över sina utföranden att de inte behövde påminnas, och att de pratade och skämtade om aktiviteten. Två hinder togs upp; risken att en avundsjuk sabotör förstör produkten, och att större projekt riskerar att ge upphov till negativa reaktioner hos övrig personal. Att vid grav utvecklingsstörning använda sig av konkreta föremål för att signalera/kommunicera att det var dags för skapande aktivitet har upplevts svårt i de fall konkreta föremål förväntades användas. I intervjun med AV menade denna att det vid autism är bra att arbeta med konkreta föremål även på högre begåvningsnivåer. AV:s uppfattning var att personal många gånger överskattade de boende i detta avseende.

Med endast ett par undantag upplevde undersökningspersonerna att deltagarna roades av aktiviteten. I en av gruppbestäderna där de boende enligt undersökningspersonen inte uppskattade (traditionellt) ”pyssel” menade denna att orsaken till att aktiviteten fungerade så väl i detta fall berodde på att de boende fick sitta och arbeta *tillsammans* med grupphandledaren. En annan undersökningsperson var inne på ett liknande spår och såg orsaken till att aktiviteten roade deltagarna inte bara i själva aktiviteten utan även i samarbetet och gruppen.

...det blir precis som han blir en annan människa och vi sitter och diskuterar och det är mycket lugnare. Han har en annan här som han är jättefin med, liksom som så fort de ser varandra så blir det tjafs. Han reflekterade inte över henne när hon kom ner. Det blev en helt annorlunda stämning, mycket lugnare här nere. Och han sa själv så här att det här borde vi göra oftare. ”Tycker det här är roligt.”

Undersökningspersonerna upplevde det som ganska lätt eller lätt att skapa ett tillåtande socialt klimat. Det framhölls att ett tillåtande socialt klimat var någonting som kom naturligt genom aktivitetens utformning. En undersökningsperson menade att spontanitet var en viktigt bakomliggande faktor och även för att motverka oro bland deltagarna. I en intervju berättades det även att ett tillåtande socialt klimat uppkommer om grupphandledaren är positiv, särskilt angående deltagarnas förmåga att kunna utföra aktiviteten. Något svårare upplevde undersökningspersonerna att det var att främja det interpersonella samspelet. I en av gruppbestäderna där deltagarna hade grav utvecklingsstörning var det till och med svårt att främja deltagarna till att rikta uppmärksamheten mot den andra deltagaren. I detta fall trodde undersökningspersonen att orsaken var en vana att arbeta individuellt. En annan undersökningsperson upplevde att deltagarna samlades överraskande intimt och även uppmärksammade varandra men hade stora problem att samarbeta närmare. Kommunikationen var här endast riktad till grupphandledaren även om viss överbryggande kommunikation skedde. Känslan av ett val mellan att skapa kreativa processer eller att främja det interpersonella samspelet

infann sig hos denna undersökningssperson. AV, vars påtänkta deltagare hade autism, berättade att det trots deras funktionsnedsättningar förekom att samspel uppstod och att personalen vid dessa tillfällen bör ta ett steg tillbaka. Vid frånvaro av samspel får istället, menade AV, överbryggande kommunikation användas och tillade att tålmod och lyhördhet är viktiga komponenter hos personalen för att kunna främja samspel. I denna intervju återkom uppfattningen om ett val mellan en kreativ process och en träning av sociala förmågor. Bland de undersökningsspersoner vilka upplevde att det var ganska lätt eller lätt sågs orsaker i att det var deltagarna som hade huvudrollerna och, inte minst, att grupphandledaren endast hade en biroll. Att förminska grupphandledarens roll och samtidigt betona deltagarna, deras aktivitetsutföranden och samarbetet uppfattades olika mellan undersökningsspersonerna. Svårigheter som sågs var att det kändes konstigt eftersom grupphandledaren hade en så stor del i initierandet och planeringen av aktiviteten och, inte minst, för att grupphandledaren var den som pratade mest/enbart. I en intervju framfördes att det bör vara svårare att förminska grupphandledarens roll vid en mer avancerad produkt.

5.2 Skepsis, osäkerhet och vinster

En majoritet av undersökningsspersonerna såg inte, vilket framgår av tabell 4, ett behov av mer fritidsaktiviteter i grupp på ”deras” gruppbestäder. I den redan presenterade tabell 3 framgick att den nuvarande omfattningen av gruppaktivitet, med ett undantag, var låg. Resonemang som fördes i intervjuerna var att närvaron av vissa andra funktionsnedsättningar utöver utvecklingsstörningen (autism eller psykiatriska tilläggsdiagnoser) medförde ett minskat behov hos deltagarna av att arbeta i grupp och att detta mindre behov uppfylldes på DV (Daglig verksamhet). En annan åsikt var att det var mer värdefullt för de boende ur socialt hänseende att aktiviteten skedde ”exklusivt” tillsammans med en personal än att aktiviteten skedde i grupp. Vid en gruppbestad fanns en policy att inte prioritera gruppaktivitetsformen av det skälet att de boende inte hade valt sina grannar.

Tabell 4. Uppfattningar hos undersökningspersonerna om behov av mer fritidsaktiviteter på "deras" gruppboenden.

LSS-grupp- bostad	Mer aktiva fritids- aktiviteter i stort? (Ja/Nej)	Mer skapande fritids- aktiviteter? (Ja/Nej)	Mer fritids- aktiviteter i grupp? (Ja/Nej)	Mer skapande fritids- aktiviteter i grupp? (Ja/Nej)
A	Ja	Ja	Ja	Ja
B	Ja	Ja	Nej	Nej
C	Ja	Ja	Nej	Nej
D	Nej	Ja	Nej	Ja
E	Ja	Ja	Ja	Ja
AV	Nej	Ja	Nej	Nej

I tabell 4 framgår också att alla undersökningspersoner såg ett behov av mer skapande aktiviteter även om det som nämnts fanns en skepsis till att arbeta med sådana i aktivitetsgruppform. Vid flera av gruppboendena förekom uppfattningar i personalgruppen som upplevdes kunde hindra utförandet av fritidsaktiviteter. Exempel på sådana uppfattningar var att de boende inte ansågs få ut någonting av vissa typer av fritidsaktiviteter, och angående vilka fritidsaktiviteter som var "lämpliga". De orsaker som undersökningspersonerna menade ligga bakom uppfattningarna var tvivel hos personalen över sin egen förmåga att hantera ovana situationer, ett undvikande av risker, och ett otillräckligt engagemang hos personalen för att kunna "få med sig" de boende. Osäkerhet var någonting som återkom i intervjuerna. Det gällde särskilt osäkerhet hos undersökningspersonerna om den egna kompetensen att klara av IÄO:s riktlinjer. Några exempel var osäkerhet angående förmågan att kunna skapa på ett "fritt" vis utan att behöva använda "mallar", osäkerhet om att finna aktiviteter vilka var "lagom" svåra, och osäkerhet angående riktlinjen att använda rollspel. Skälen till att rollspel och rekvisita ingår i IÄO var dels att underlätta för deltagarna att prova på andra sätt att vara på, för dels att betona fantasins plats i aktiviteten (se Bilaga 2). Ingen av undersökningspersonerna använde rollspel eller rekvisita. Bland de orsaker vilka undersökningspersonerna såg ligga i sig själva hörde att rollspel hade känts onaturligt ur egen synvinkel, och att aktiviteten gjordes i ett spontant "infall" där rollspel hade känts malplacerat. Ytterligare orsaker som framfördes var att aktiviteten engagerade grupphandledaren i så hög grad att rollspel glömdes bort, och att rollspel avvek mot undersökningspersonens vanliga bemötande. På AV:s arbetsplats användes rollspel som

ett verktyg för att tydliggöra kommunikationen till de boende. I intervjun berättade AV att rollspel till en början kändes både obekvämt och skrämmande. Vidare togs upp att rollspel inte fungerade för alla boende men AV såg inga negativa effekter och var skeptisk till tanken att rollspel kunde förvirra. En annan typ av osäkerhet hos undersökningspersonerna var angående deltagarnas reaktioner på rollspel. Exempel på den här typen av osäkerhet var en upplevd risk för att deltagare inte skulle uppskatta inslaget, eller till och med hade skrämts, med risk för avhopp. Denna typ av osäkerhet fanns även angående andra saker än rollspel, till exempel hur väl aktiviteten skulle komma att fungera, hur gruppdynamiken skulle bli, hur den tendens som fanns hos de boende på gruppboenden att tycka att traditionellt ”pyssel” var ”löjligt” skulle bemötas, och angående nivån på deltagarnas utförandekapacitet. Ännu en typ av osäkerhet som förekom i intervjuerna var om aktiviteten och produkten skulle tolereras av övrig personal. En av undersökningspersonerna berättade att en spontan ansats till aktiviteten hade valts delvis som ett sätt att minska ett förväntat ifrågasättande från övrig personal.

Att få deltagarna att prova på nya arbetsmoment i en färdighetsmässigt omväxlande aktivitet var en riktlinje vilken gav upphov till helt skilda upplevelser. Något som togs upp i flera intervjuer var att deltagarna inte ville byta arbetsmoment. Orsakerna till det var enligt undersökningspersonerna att deltagarna hade sin egen rollfördelning klar för sig, att de har självförtroende i vissa arbetsmoment men inte i andra, och att vissa deltagare inte kunde förknippa sig själva med vissa arbetsmoment.

Undersökningspersonerna själva drog sig för att framtvinga ett byte för att på så vis undvika negativa reaktioner, och för att de visste att deltagarnas utförandekapacitet skilde sig kraftigt åt. Från intervjuerna med de undersökningspersoner vilka tyckte att detta var ganska lätt berättades att det var viktigt att berömma deltagarna i samband med byte av arbetsmoment, att välja en aktivitet vilken kräver olika typer av färdigheter, och att motivera fram bytet.

I intervjuerna berättade undersökningspersonerna en rad positiva effekter som har sitt ursprung i aktiviteterna, bland annat har en rad ”upptäckter” hos deltagarna gjorts. Exempel på sådana var fler tankar hos de boende, att ”okänd” hög utförandekapacitet

noterats, minskad spasticitet under aktivitet, och en högre koncentrationsförmåga än förväntat. Hälften av undersökningspersonerna angav att deltagare vilka inte förväntades uppskatta aktiviteten istället visade en öppenhet för skapande aktiviteter.

*Det blir ju ett projekt där man faktiskt kommer att komma fram till vissa saker.
Redan nu har, har... fått en att ändra uppfattning lite grann...*

Samtliga undersökningspersoner ansåg att det vore ganska lätt och viktigt att dokumentera sådana ”upptäckter”, bland annat för att kunna följa deras utveckling, men även för att lättare stödja deras individuella förändringsprocesser. Hos flera intervjuer framkom vikten av att aktiviteten roade grupphandledaren. En undersökningsperson menade till och med att grupphandledaren *måste* roas för att det ska bli en lyckad aktivitet. I en annan intervju beskrevs att om grupphandledaren är positiv och har många idéer är det lätt att roa både deltagare och sig själv. Vad som roade grupphandledarna varierade i intervjuerna och exempel på sådant som lyftes upp var att en positiv känsla välde fram härstammade från de egna skolåren, att skapande aktiviteter var en positiv omväxling i omvårdnadsarbetet, att grupphandledaren gjorde ”upptäckter” hos deltagarna, och en egen hög motivation för aktiviteten. AV betonade vikten av att aktiviteterna roade personalen eftersom glädjen i regel sprids till deltagarna.

Undersökningspersonerna ansåg att det fanns en användbarhet i ett strukturerat arbetssätt för att skapande aktiviteter i aktivitetsgrupp till exempel som ett stöd för personal vilka är ovana att arbeta med skapande aktiviteter och som en hjälp för att ”komma igång”. En undersökningsperson menade att användbarheten särskilt fanns för personal vilka inte hade lämplig pedagogik naturligt i sig. I en annan intervju framkom uppfattningen att IÄO kunde fylla ett tomrum då riktlinjer för att arbeta med skapande aktiviteter saknades trots att de ingick i personalens arbetsuppgifter. AV menade att det generellt var bra att arbeta efter tydliga förhållningssätt och att det kan ge personalen trygghet. Däremot var AV tveksam till just IÄO och menade att konceptet bör fungera bättre för deltagare med renodlad utvecklingsstörning och inte med inslag av autism. Anledningen som AV tog upp var att personer med autism har annorlunda behov. En av undersökningspersonerna

menade att IÄO:s stora flexibilitet var någonting positivt och att medverkandet i studien har inneburit ett nyttigt självreflekterande. Flera av undersökningspersonerna har givit förslag till förbättringar av IÄO och dessa finns samlade i bilaga 6.

6 Diskussion

6.1 Metoddiskussion

För studiens syfte hade ett stort antal sessioner skapande aktivitet varit bra på grund av att större erfarenhet hade sagt mer om arbetssättets användbarhet, särskilt i de fall där arbetssättets riktlinjer har varit nya för omvårdnadsspersonalen. När det däremot gäller förbättringsförslag gällande till exempelvis den folder som ingår i IÄO (Bilaga 2) vore istället en relativt kortare tidsperiod bättre eftersom upplevelserna av dessa mer är av en ”färskvare”. Eftersom det är mycket begärt att i detta sammanhang kräva ett större antal sessioner av de ingående undersökningspersonerna har endast två sessioner valts vilket alltså inte passar syftet optimalt. Fördelen med så få sessioner är dock att det väl speglar de initiala svårigheterna undersökningspersonerna upplever. Det är i detta skede samarbetet med en arbetsterapeut i en tänkt intervention är som intensivast vilket gör att resultatet kan vara värdefullt för att bättre kunna stödja grupphandledande omvårdnadsspersonal som vill arbeta strukturerat med skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp. En diskussion kring detta förs i resultatdiskussionen.

För intervjustudier påverkas validiteten av både den som intervjuar och den som blir intervjuad. För den första parten är det kvaliteten i intervjuandet som styr validiteten och här har den sannolikt förbättrats av det faktum att författaren är väl insatt i den här typen av verksamheter och på området utvecklingsstörning, medan däremot en ovana i att intervju istället påverkat validiteten negativt. För den andra parten, det vill säga den som blir intervjuad, så är det sannolikt att validiteten förbättrades av den ”samarbetsstämning” som jag uppfattade fanns i de flesta fall, medan den påverkades negativt av något som skulle kunna kallas för en ”duktighetsfaktor” hos undersökningspersonerna. Med den andra faktorn avses att undersökningspersonerna ville framstå som duktiga och skönmåla de skapande aktiviteterna och upplevelserna av att använda IÄO. Även vid

transkriberingen och vid innehållsanalysen påverkas validiteten (Kvale, 1997) vilket har försökt motverkats genom att transkribera hela intervjuerna i stort sett ordagrant och att flera gånger lyssna igenom de inspelade intervjuerna för att få en helhetsbild till hjälp för meningskoncentreringen. Studiens urval har förmodligen inneburit undersökningspersoner som var relativt positivt inställda till skapande aktiviteter. Det avspeglas i att alla undersökningspersoner såg ett behov av mer skapande aktiviteter (se tabell 3). För studiens resultat var inte detta problematiskt eftersom här förutsatts att ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter används som ett verktyg för omvårdnadspersonal vilka har ett intresse av att arbeta med skapande fritidsaktiviteter. Helt säkert är att urvalet inte var representativt angående män; tre av de nio undersökningspersonerna var män även om endast en av dessa intervjuer har använts i resultatet. Det är en större andel män än ute i verksamheterna. Att gruppaktiviteter var något ovanligt på undersökningspersonernas arbetsplatser (se tabell 3) bör ha medfört en ovana att grupphandleda vilket bör ha förstärkt de upplevda svårigheterna. Undersökningspersonerna såg generellt inte ett behov av mer gruppaktivitet (se tabell 4) vilket bör ha medfört ett minskat engagemang för att använda IÄO och för studien. Studiens metoddesign med en ”enkät under ledning” visade sig i efterhand vara synnerligen lämplig då det visade sig att det fanns svårigheter hos flera av undersökningspersonerna att förstå en del av enkätens frågor.

6. Resultatdiskussion

Fyra riktlinjer vilka undersökningspersonerna hade stora svårigheter med (se tabell 5 i Bilaga 5) var att använda rollspel och rekvisita, att använda AKK, att vid behov främja aktivitetens fantasiinnehåll genom att utgå ifrån deltagarnas befintliga tankeinnehåll, och att vid behov se till så att aktivitetsutförandena blev omväxlande och krävde olika typer av utförandefärdigheter. I ljuset av tidigare nämnda studie av Dychawy-Rosner, Eklund, och Isacsson (2000) förvånar inte resultatet. I nämnda studie framkom, som tidigare nämnts, ett behov hos personal vid DV av mer stöd gällande bland annat anpassad kommunikation och miljö. I den fortsatta resultatdiskussionen kommer dispositionen från resultatet i stora drag att följas. Av den anledningen diskuteras först riktlinjen om AKK.

För att stödja grupphandledare i att använda AKK går det att tänka sig att en kurs i AKK föregår introduktionen av IÄO. Ett alternativ är att exempelvis en arbetsterapeut tränar omvårdnadspersonalen i grundläggande AKK. För svårigheterna med att vid behov främja aktivitetens fantasiinnehåll genom att utgå ifrån deltagarnas befintliga tankeinnehåll tror jag att den här principen hade behövt flera tydliga exempel. En markering hade även varit på sin plats att skapande aktivitet inte behöver likna traditionellt ”pyssel” i särskilt stor grad. I flera av intervjuerna förekom uppfattningar om ett krävande samarbete där riktlinjer stod i motsatsförhållande till bland annat deltagarnas delaktighet. Det gällde speciellt riktlinjerna om en ”objektivt fin” och avancerad produkt. I studiens bakgrund (se 1 Bakgrund) finns IÄO:s utgångspunkter beskrivna men det finns skäl till att återknyta hit eftersom flera undersökningspersoner ifrågasatte dessa. Riktlinjen om en avancerad produkt hänger samman med Vygotskijs (1978) tankar och utgångspunkten att deltagarna har ett behov av att vara en del av avancerad manipulation/konstruktion. Framför allt är emellertid riktlinjerna ett sätt att tvinga fram en engagerad grupphandledare vilket är viktigt eftersom IÄO har sin grund i den humanistiska psykologin och dess krav på genuinitet. Självklart blir det då ett krävande samarbete. En utmaning för grupphandledaren att som en ”spindel i nätet” och ”allas förlängda armar” och med aktivitetsanalys som ett verktyg anpassa den skapande aktiviteten och arbetsmomenten till deltagarna i gruppen för att i ett samarbete uppnå IÄO:s övriga riktlinjer.

När det gäller de betydande svårigheterna hos undersökningspersonerna att rollspela tror jag att det kan vara en idé att särskilja denna riktlinje (och eventuellt även riktlinjen om AKK) i en tvåmoduls-variant av IÄO. Med andra ord att dessa riktlinjer ingår i ett andra steg av IÄO. Om grupphandledaren först vänjer sig att använda IÄO:s övriga riktlinjer och med att arbeta med skapande aktiviteter kan det sedan fungera bättre att ta sig an den andra modulens riktlinjer. Ett alternativ är att helt enkelt ta bort rollspel och rekvisita från det strukturerade arbetssättet. Ytterligare tror jag det finns fördelar med att börja med en liten grupp med enbart två deltagare eftersom svårigheterna, vilket också flera undersökningspersoner varit inne på, snabbt ökar med antalet deltagare. Riktlinjen att vid behov ”utvidga” fantasiinnehållet i en aktivitet kan ses som närbesläktad med principerna

där en grupphandledare vid behov ”utvidgar” arbetsmomenten i en aktivitet respektive de inneboende kraven i en aktivitet. Dessa principer hade alla behövt en tydligare framställning med exempel. Att grupphandledaren ger deltagarna ansvar över uppgifter (till exempel att göra en del av produkten) istället för över arbetsmoment (till exempel att klippa) bör även underlätta.

Flera av undersökningspersonerna menar, vilket framgår av resultatet, att det förekommer uppfattningar i personalgruppen som kan hindra de boendes utförande av fritidsaktiviteter. De hindrande uppfattningarna om vad som var ”lämplig” aktivitet är identiska med de i studien av Messent, Cooke, och Long (2000). Här framkom dessutom att det fanns uppfattningar om att de boende inte har någon glädje av vissa fritidsaktiviteter. Intressant är att flertalet av undersökningspersonerna var skeptiska till aktivitetsgruppsformen och att sådana inte heller förekom i någon större utsträckning (se tabell 3) vilket innebär en markerad skillnad jämfört med situationen vid de tidigare institutionerna.

Flertalet av undersökningspersonerna uppgav att de gjort ”upptäckter” hos flera av deltagarna vilket är glädjande men egentligen knappast förvånande. För att återknyta till Blombergs studie (2006) om delaktighet där inkluderande faktorer var att ha inflytande, att kunna bestämma, påverka och bestämma tillsammans medan exempel på exkluderande faktorer var scheman, oföränderliga roller, och anpassning. Trots att Blombergs studie handlade om externa fritidsaktiviteter så känns de inkluderande faktorerna i samklang med IÄO:s riktlinjer. En hel del tyder trots allt på att en ökad känsla av delaktighet underlättar en persons möjligheter att kunna vara ”sig själv”. En annan orsak till att resultatet inte förvånar är att IÄO är starkt präglad av humanistisk psykologi och speciellt Rogers (1961) terapeutiska förhållningssätt som enligt teorin bör leda till maximal förändring hos personen. Det är troligt att de gjorda ”upptäckterna” tillsammans med övriga positiva effekter förklarar varför undersökningspersonerna såg en användbarhet trots att ingen egentligen såg ett behov av mer gruppaktivitet (se tabell 4).

Att grupphandledarna kände osäkerhet förvånar inte med tanke på att gruppaktivitet var sällsynt på undersökningspersonernas arbetsplatser (tabell 3). Denna osäkerhet bör minska med ökad erfarenhet av gruppaktivitet. Detsamma gäller för skapande aktiviteter. Två av undersökningspersonerna lyfter fram en nackdel med att ha stor erfarenhet av skapande aktivitet nämligen att det då blir svårt att se till så att den skapande aktiviteten blir en utmaning för grupphandledaren. Själv tror jag att det enbart är positivt med stor erfarenhet och att aktiviteten och produkten då får ”utvidgas” så att den också blir en utmaning för grupphandledare som har stor erfarenhet. Om aktiviteten blir en utmaning även för grupphandledaren bör chanserna vara goda att problemlösning kommer in på ett naturligt sätt i aktiviteten något som flera av undersökningspersonerna nu hade en del svårigheter med.

Flera av undersökningspersonerna har gett förbättringsförslag (tabell 6) vilka mestadels berörde utformningen av foldern men också en del synpunkter angående tyngdpunkter i materialet. Dessa förslag är med något undantag sådana jag håller med om till fullo och som jag tror hade ökat IÄO:s användbarhet ytterligare.

Det här var en pilotstudie och min förhoppning är att ytterligare forskning kommer att genomföras på detta spännande och angelägna område.

Referenser

- Bakk, A., & Grunewald, K. (1998). *Omsorgsboken*. Stockholm: Liber.
- Bond, A., & Granlund, M. (2000). *Förståelig information för personer med utvecklingsstörning*. Stockholm/Västerås: Stiftelsen ALA och Mälardalens Högskola.
- Blomberg, B. (2006). *Inklusion en illusion? Om delaktighet i samhället för vuxna personer med utvecklingsstörning*. Umeå: Umeå Universitet, Samhällsvetenskaplig fakultet.
- Buckley, K.A., & Poole, S.E. (2000). Activity analysis. In J. Hinojosa & M.L. Blount (Eds.). *The texture of life: Purposeful activities in occupational therapy* (pp. 51-90). Bethesda, MD: American Occupational Therapy Association.
- Cole, M.B. (1998). *Group dynamics in occupational therapy: The theoretical basis and practice application of group treatment*. (2:nd ed.). Thorofare: SLACK.
- DePoy, E., & Gitlin, L.N. (1999). *Forskning: En introduction*. Lund: Studentlitteratur.
- Dychawy-Rosner, I., Eklund, M., & Isacson, Å. (2000). Direct care staff's need for support in their perceived work role in day activities units. *Journal of Nursing Management*, 8, 39-48.
- Ejlertsson, G. (2005). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Ericsson. (1996). Housing for the person with intellectual handicap. In J. Mansell & K. Ericsson (Eds.). *Deinstitutionalization and community living*. London: Chapman & Hall.
- Fromm, E. (1956). *Kärlekens konst*. Stockholm: Natur och Kultur.

Fromm, E. (1976). *Att ha eller att vara?* Stockholm: Natur och Kultur.

Furenhed, R. (2000). *En gåtfull verklighet: Att förstå hur gravt utvecklingsstörda upplever sin värld.* Stockholm: Carlssons.

Graneheim, U.H., & Lundman, B. (2003). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24, 105-112.

Göransson, K. (1993). *Hur förståelsen av verkligheten utvecklas.* Stockholm: Handikappinstitutet.

Halse, J. H. (2005). Abraham Maslow och den humanistiska psykologin. I E. Jerlang, S. Egeberg, J. Halse, A.J. Jonassen, S. Ringsted, & B. Wendel-Brandt. *Utvecklingspsykologiska teorier.* Solna: Liber.

Heister Trygg, B., Andersson, I., Hardenstedt, L., Sigurd Pilesjö, M. (1998). *Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK): I teori och praktik.* Stockholm: Handikappsinstitutet.

Heister Trygg, B. (2005). *GAKK, Grafisk AKK: Om saker, bilder och symboler som Alternativ och Kompletterande Kommunikation.* Malmö: SÖK, Södra regionens kommunikationscentrum.

Hoge, G., & Dattilo, J. (1995), Recreation participation patterns of adults with and without mental retardation. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 30, (4), 283-298.

Jarhag, S. (1993). *Inflytande i vardagslivet: Närstudie av tre utvecklingsstörda personers inflytande i sitt vardagsliv.* Jönköping: Hälsö högskolan. (FoU rapport.).

Kielhofner, G. (2008). *A Model of Human Occupation* (4rd ed.). Baltimore: Williams & Wilkins.

Kramer, P., & Hinojosa, J. (2000). Activity synthesis. In J. Honojosa & M.L. Blount (Eds.), *The texture of life: Purposeful activities in occupational therapy* (pp. 91-105). Bethesda, MD: American Occupational Therapy Association.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Kylén, G. (1981). *Begåvning och begåvningshandikapp*. Stockholm: Handikappinstitutet.

McEvoy, J., O'Mahoney, E., & Tierney, A. (1990). Parental attitudes to friendship and use of leisure by mentally handicapped persons in the community. *International Journal of Rehabilitation Research*, 13, (3), 269-271.

Messent, P. R., Cooke, C. B., & Long, J. (2000). Secondary barriers to physical activity for adults with mild and moderate learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 4, (3), 247-263.

Metcalfe, J., & Shimamura, A. (1994). *Metacognition: Knowing about knowing*. Cambridge, MA: Bradford Books.

Norling, I. (1993). *Fritid och rekreation för utvecklingsstörda*. Universitetet i Göteborg, Institutionen för socialt arbete, Riksförbundet FUB.

Patel, R., & Tebelius, U. (Red.). (1987). *Grundbok i forskningsmetodik: Kvalitativt och kvantitativt*. Lund: Studentlitteratur.

Potts, M., Halliday, S., Wright, J., & Cuthbertson, A. (1995). Stress and satisfaction in small staffed houses in the community:1. *British Journal of Nursing*, 8, 452-458.

- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. London: Constable.
- Sandberg, L. (2006). *Vygotskij i praktiken: Bland plughästar och fusklappar*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Shogren, K. A., Faggella-Luby, M. N., Bae, S. J., & Wehmeyer, M. L. (2004). The effect of choice-making as an intervention for problem behavior: A meta-analysis. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 6, (4), 228-237.
- Sigelman, C. K., Budd, E. C., Spanhel, C. L., & Schoenrock, C. J. (1981). Asking questions of retarded persons: A comparison of yes-no and either-or formats. *Applied Research in Mental Retardation*, 1981, 347-357.
- Silvester, J., & Chapman, A.J. (1997). Asking "Why" in the workplace: Causal contributions and organizational behaviour. In: *Trends in organizational behaviour*, Vol. 4. (Cooper C.L. & Rousseau D.M. eds.). New York: John Wiley & Sons.
- Spinoza, B. (1927). *Ethics*. New York: Oxford University Press.
- Svensk författningssamling. *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade*, 1993: 387.
- Svensson, B., Timpka, T., Hallberg, N., Carlsson, M., Johansson, M., Vimarlund, V., & Nilsson, I. (1998). *Elektroniskt kunskapsstöd för arbetsterapeuter*. Linköpings Universitetet, Institutionen för informationsvetenskap.
- Vygotskij, L. S. (1978). *Mind in society*. London: Harvard University Press.

Humanistisk psykologi

I *Kärlekens konst* (1956) utvecklar Fromm tanken att människans aktiviteter i mångt och mycket är rotade av en känsla av att vara (sär-) skild från sin omgivning som han tillskriver det mänskliga intellektet. Det är bara ur denna aspekt som Fromm ser människan som ett offer som annars ser människan som aktiv och självständigt subjekt. De sätt Fromm förespråkar för att komma till bukt med detta existentiella utanförskap som kan omformuleras till ett behov av transcendens är att förena sig i aktiva kärleksfulla mellanmänskliga relationer och skapande verksamhet. När det gäller det sistnämnda ser Fromm möjligheter till överskridande i varje form av skapande aktivitet, det vill säga både i hantverk som i konstnärliga aktiviteter. En förutsättning är att personen själv planlägger, utför, och ser resultatet av sitt produktiva arbete. Kärleksfulla aktiva relationer ses som den mest tillfredsställande vägen till människans grundläggande problem. Sådana, menar Fromm, karaktäriseras av givandet. Genom att en person ger av sitt liv gör han den andra personen rikare. När personen ger kan denna emellertid inte undgå att väcka någonting till liv hos den andre, och detta levande någonting återverkar nu på personen själv. Att ge betyder alltså att även göra den andra personen till givare, och båda blir delaktiga i den glädje de gemensamt skapat. Fromm anser att kärlekens grundkomponenter är omsorg, ansvar, respekt och insikt. Ansvar, i betydelsen att svara på en annan människas behov, balanseras genom att ha respekt för personens unika individualitet. Fromm hävdar sedan att det inte är möjligt att respektera en person om man inte känner personen väl. En kärleksfull aktiv relation är inte någonting att vila ut i utan en process något som går att se som en följd av att de ingående personernas individuella processer med att tillfredsställa sina behov och eventuell självaktualisering. I boken *Att ha eller att vara* (1976) talar Fromm återigen om processer. Han menar att levande väsen endast kan vara genom att bli. Med andra ord att förändringsprocesser är någonting naturligt och mänskligt. I samma bok lyfter Fromm fram ett citat av Spinoza (1927) ”glädje är människans färd från en lägre till en högre fullkomning” som här tolkas som att människan känner glädje i sin förändringsprocess mot att bli mer sig själv.

Rogers talar i *Becoming a Person* (1961) om fasader inom personen vilka hindrar personen från att vara sitt sanna jag. En person som i en situation inte har några fasader är en kongruent/genuin person. God kongruens innebär god överensstämmelse mellan personens erfarenhet, medvetenhet, och det personen kommunicerar. Rogers menar att den person som i sina mellanmännsliga möten/relationer möts av andra personer vilka kommunicerar god kongruens och tydligt strävar efter att förstå personen och som speglar denna förståelse och dessutom med empati accepterar det kommunicerade innehållet så är chansen god att personen närmar sig det som är dess sanna jag. Kännetecknande för denna förändringsprocess är bland annat att fasaderna försvinner en efter en, att personen uppnår en högre självständighet (till exempel en högre känsla av kompetens och effektivitet), och fäster mindre vikt vid yttre ”måsten” som att uppfylla andras förväntningar. Personen transformeras till att bäst kunna beskrivas som just en process. Andra förändringar är högre acceptans gentemot andra, och en öppenhet mot alla sina samlade erfarenheter. Rogers tar också upp några saker rörande kreativitet. För det första att en önskan efter kommunikation går hand i hand med kreativitet. Han menar att två miljöaspekter har betydelse för att främja en konstruktiv kreativitet nämligen psykologisk säkerhet och psykologisk frihet. Det första betyder att personen bemöts som en värdefull person oavsett den nuvarande situationen eller personens eventuella beteenden och att stämningen är icke-dömande. Den andra miljöaspekten innebär att personen känner full frihet att symboliskt uttrycka det personen önskar och känner.

För ett arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp finns det mycket med relevans angående det interpersonella samspelet i humanistisk psykologi. En grupphandledare bör sträva efter att förstå varje enskild deltagare, spegla denna förståelse och dessutom en acceptans av innehållet. Att näst intill se omvärlden med deltagarnas ögon betyder att grupphandledaren kan ge ett optimalt stöd i deltagarnas förändringsprocesser, förändringar som deltagarna själva önskar. En förutsättning för detta är att deltagarna tas på fullaste allvar och verkligen sträva efter att förstå fullt ut vad deltagarna menar. Bemötandet bör vara respektfullt och präglas av en icke-dömande attityd. Att grupphandledaren uttrycker transparens eller, uttryckt med andra ord, är genuin är viktiga beståndsdelar i en terapeutisk relation till deltagarna. Att det råder

överensstämmelse mellan vad grupphandledaren känner och vad som denna uttrycker betyder här att grupphandledaren är trovärdig i den skaparglädje som uttrycks. Genom att uttrycka skaparglädje kan grupphandledaren bli en positiv förebild för deltagarna. Det gör att det inte är tillräckligt att den aktiviteten roar deltagarna, den måste även ro grupphandledaren själv. Ett gott samspel och kärleksfulla relationer är den bästa vägen till högt välbefinnande och därför något en gruppaktivitet därför bör främja särskilt mellan deltagarna själva. En kompletterande väg till högt välbefinnande är att engagera sig i kreativa aktiviteter som visar för personerna själva och för deras omgivning att påverkan av omgivningen är möjlig. Deltagarna i en aktivitetsgrupp bör ha en god överblick över helheten, det vill säga över planering, utförande, och utvärdering. Ett annat nyckelord är individuella förändringsprocesser där personen ”av egen maskin” närmar sig det själv som personen innerst i sig själv önskar vara. I en aktivitetsgrupp bör grupphandledaren undvika att se deltagarna på ett statiskt och fastlåst vis och även låta deltagarna få hålla i beslutsmakten.

Ingenting Är Omöjligt! (IÄO)

- **ett strukturerat arbetssätt för
skapande fritidsaktiviteter i
aktivitetsgrupp för personer med
utvecklingsstörning**

Foldern är en del av kandidatuppsatsen *Arbetsterapeutisk intervention i LSS-gruppbostaden med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning - Upplevelser hos grupphandledande omvårdnadspersonal.*

Layout & original: Peter Joelson 2009.

Meningsfulla fritidsaktiviteter och terapeutiska effekter

I LSS-lagstiftningen står det att fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ingår i insatserna för personer som bor i bostad med särskild service. Trots det visar forskningsresultat att flera typer av aktivitetsproblem är vanligt förekommande gällande fritidsaktiviteter för personer med utvecklingsstörning som bor på LSS-gruppbostad. Tanken med att använda IÄO vid skapande fritidsaktiviteter är i första hand att ge gruppdeltagarna meningsfulla fritidsaktiviteter men även att de får ta del av ett antal förväntade terapeutiska effekter. De terapeutiska effekterna som IÄO lyfter upp är:

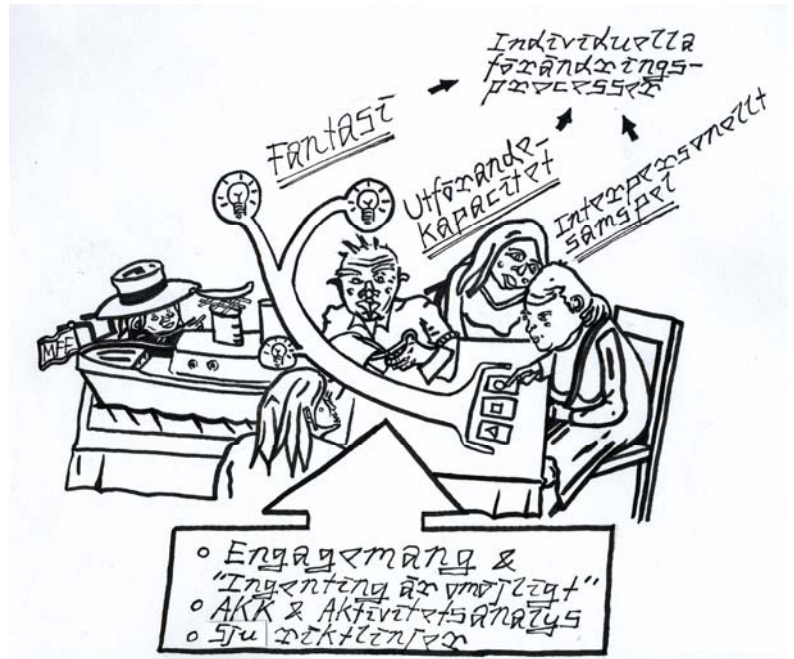
- högre utförandekapacitet i socialt samspel, och i att välja och att besluta,
- en ökad benägenhet att pröva på nya saker,
- en ökad känsla av att vara en ”aktör i världen”,
- en ökad känsla av att ”ingenting är omöjligt”.

Effekterna kan uppnås då de skapande fritidsaktiviteterna med *Ingenting är omöjligt!* (IÄO) präglas starkt av:

- rikligt med beslutsfattande av deltagarna själva,
- stort engagemang,
- Inte minst hos grupphandledaren vars genuina engagemang (genom att agera ”spindel i nätet” och allas ”förlängda armar”) säkerställer en produkt som inte kan undgå att göra deltagarna stolta. En produkt som

tydligt bekräftar att det går att påverka omvärlden. Ordet *genuint* används i Carl Rogers betydelse.

- samspel och samarbete mellan deltagarna,
- att känslan bakom orden Ingenting är omöjligt! genomsyrar hela den skapande aktiviteten och uppfattas av deltagarna,
- att vara någonting lustfullt där deltagarna och grupp- handledaren trivs.

Figur 1, Fritidsaktiviteter och terapeutiska effekter med IÄO.

Förutsättningar

Här förutsätts en grupp bestående av en gruppHandledare ur omvårdnads- personalen och minst två boende. Av personerna med utvecklingsstörning har minst en deltagare en måttlig eller lindrig utvecklingsstörning. GruppHandledaren känner deltagarna väl, deras funktionsnedsättningar och relativa styrkor och svagheter. Det finns tillgång till en lugn och trygg miljö, tillräckligt med tid (minst 45 minuter), och enkla kontorsredskap såsom saxar, häftapparater, lim och pennor finns inom gruppboendets väggar. För material är det förmodligen enklast att utgå från sådana som

redan finns tillgängligt på gruppboenden såsom exempelvis vanligt kontorsmaterial, presentsnören, papp från exempelvis lådor, kasserade klädesplagg, mjölkkartonger och liknande. Att utgå från mycket enkla material i skapandet av ”fräcka” produkter där grunden finns i deltagarnas egen fantasi, i deras egna val och beslut, i deras aktivitetsutföranden, och i gruppens sociala samspel, bör rimligtvis förstärka känslan av att ”ingenting är omöjligt”. För att tillverka en avancerad och ”fräck” produkt behövs en del tid och i regel krävs flera sessioner till ett större projekt.

Att praktiskt använda *Ingenting är omöjligt!* (Steg för steg.)

- a) Grupphandledaren har inför sessionen ett par förslag angående typ av aktivitet, till exempel bygga någonting och göra bok/tidning.
- b) Grupphandledaren har även inför sessionen tänkt ut rekvisita lämplig för dessa typer av aktivitet, till exempel ingenjörsslipsar (för ”konstruktörerna” i ”byggteamet”), och ”kulturhattar” (för ”redaktionsmedlemmarna”). Rekvisitan är även lämplig att använda som konkret föremål om personer med grav utvecklingsstörning deltar. Rekvisitan får då kopplas till typen av aktivitet.
- c) Samla gruppen för ”pyssel”.
- d) Lagg fram ditt förslag angående typ av aktivitet genom att exempelvis föreslå ”Ska vi bygga någonting?”. Om responsen helt uteblir blir det aktuellt att presentera ditt andra förslag, och eventuellt ett val mellan dessa båda.

- e) Fördela roller. Om någon absolut inte vill ha något med rekvisitan att göra så är det inte hela världen. Berätta lite om hur ”verklighetens” personer som motsvarar de tilldelade rollerna brukar vara. Rollspel och rekvisita är tänkt att ge deltagarna ökad möjlighet att pröva på andra sätt att ”vara på” och få dem ”huvudet större”. Fantasins plats i den skapande aktiviteten betonas.
- f) Val av inriktning på aktiviteten. Planera och skissa. Om någonting ska byggas är till exempel skisser och ritningar lämpligt. Om bok/tidning ska göras är till exempel ett manus lämpligt. Grupphandledaren har då hand om ”huvudritningen”/manuset. Dessa ”stora” val bör ske demokratiskt. Vid övriga senare tillfällen till att välja och besluta som (avsiktligt) uppkommer i aktiviteten är det enskilda deltagare som väljer och beslutar. Naturligtvis ska detta väljande och beslutande vara jämnt fördelat i gruppen.
- g) Aktiviteten fortlöper genom att grupphandledaren tillämpar följande sju riktlinjer samt använder sig av AKK (se presentationsmaterial) och aktivitetsanalys (se presentationsmaterial).

De sju riktlinjerna

1. Att aktiviteten roar och är en utmaning för både deltagarna och grupphandledaren själv. Produkten som skapas ska bli väl synlig, avancerad, och ”objektivt fin”. Någonting deltagarna inte kan låta bli att vara stolt över.

Även här gäller Carl Rogers krav på genuinitet, det vill säga gruppHandledaren måste vara genuint road av samt utmanas av aktiviteten. Låt dina egna kriterier gälla för vad som kan anses som avancerat och ”objektivt fint” eftersom chansen då är stor att även deltagarna tycker det.

2. Att det i aktiviteten finns tillfällen för deltagarna att träna på problemlösning, eller åtminstone att få sådan demonstrerad för sig av gruppHandledaren.

Kravet på att den skapade produkten ska vara avancerad innebär att problemlösning på ett naturligt vis ingår. En viktig sak i sådan är att ha en överblick av helheten. Av denna anledning bör deltagarna ha en överblick av arbetsprocessen från planering fram till färdig produkt. Det är viktigt att detta inslag av problemlösning inte går ut över aktivitetens lustfullhet.

3. Att gruppHandledaren ofta efterfrågar ”glödlampor” (se Figur 1), det vill säga deltagarnas åsikter och önskningsar.

Detta innebär även att gruppHandledaren ser till att aktiviteten innehåller rikligt med tillfällen för deltagarna att välja och besluta.

4. Att gruppHandledaren fångar upp ”glödlampor” (i enlighet med Carl Rogers), det vill säga strävar efter att förstå det deltagarna framför, spegla den här förståelsen, och kommunicera en acceptans av det framförda.

5. Att grupphandledarens roll förminskas medan deltagarnas roll och samarbetet i gruppen betonas och lyfts.

Grupphandledarens roll är dock trots sin plats i skymundan viktig för att se till så att alla deltagare får tillfällen att välja och besluta, för att främja det interpersonella samspelet (inklusive ögonkontakt), och för att se till så att produkten verkligen blir väl synlig, avancerad, och ”objektivt fin”.

6. Att grupphandledaren med egna ”glödlampor” vid behov:

- a.) främjar aktivitetens fantasiinnehåll,
- b.) påverkar så att aktivitetsutförandena blir omväxlande och kräver olika typer av utförandefärdigheter.

Det rekommenderas att grupphandledaren utgår från redan befintligt tankeinnehåll hos deltagarna.

7. Att det interpersonella samspelet och bemötandet präglas av respekt och av en icke-dömande attityd. Att rollspelande deltagare bemöts i enlighet med sin ”nya” roll. Att grupphandledaren ser deltagarna som förändringsprocesser i enlighet med Carl Rogers.

Det är viktigt att ett tillåtande socialt klimat skapas där deltagarna vågar pröva på nya aktivitetsutföranden och tankesprång, och att ta risker.

-
- h) Att avrunda sessionen med en informell utvärdering där deltagarna får tillfälle att framföra sina upplevelser av aktiviteten.

- i) Den färdiga likväl som den inte färdiga skapade produkten placeras väl synlig i ett gemensamt utrymme.
- j) Grupphandledaren gör en mer formell utvärdering enskilt och i enskildhet efter att sessionen avslutats.

Vid den mer formella utvärderingen antecknas bland annat sådant med betydelse för att kunna stödja deltagarna i deras individuella förändringsprocesser och i arbetet med framtida aktivitetssynteser.

Vid de sessioner då den skapande fritidsaktiviteten innebär att gruppen fortsätter ett redan påbörjat arbete blir det aktuellt att påminna om vad som gjordes föregående session, och vem som gjorde vad. Det är dock lämpligt att byta roller.

Hållpunkter för grupphandledare:

- Presentation av IÄO ges av författaren och denna hålls på gruppbestaden. Folder, enkät, och utdrag från presentationsmaterialet tillhandahålls.
- Du "läser på" foldern, delar av presentationsmaterialet, samt läser igenom enkäten.
- Två sessioner genomförs med Dig som grupphandledare.
- Du gör en egen utvärdering genom att fylla i enkäten samt anteckna reflektioner som uppkommit.
- Författaren intervjuar Dig. Intervjun hålls på gruppbestaden och baseras på enkätens frågor och svar.

Om frågor uppstår, ring mig (Peter Joelson) på telefonnummer 070- 35 866 83.

Enkäten ingår i kandidatuppsatsen *Arbetsterapeutisk intervention i LSS-gruppbostaden med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning - Upplevelser hos grupphandledande omvårdnadspersonal* av Peter Joelson.

Bilaga 3
Enkät
(A4-variant)

Enkät till grupphandledande personal

Inför den första sessionen rekommenderas att Du tittar igenom frågorna utan att besvara enkäten. På så sätt kan studiens fokus tydliggöras vilket sedan underlättar besvarandet av enkäten. Du besvarar enkäten efter det att Du har genomfört din andra session skapande fritidsaktivitet med IÄO. Enkätens frågor har mestadels konstruktionen att en fråga av typen ”Hur upplevde Du att...?” med fyra fasta svarsalternativ följs av en följdfråga av typen ”Varför?”. Följdfrågorna är här särskilt viktiga eftersom studiens syfte är att få en bred bild av grupphandledarens uppfattningar, det vill säga Dina uppfattningar av att arbeta efter IÄO:s strukturerade arbetssätt. Det innebär att det är önskvärt med många reflektioner, synpunkter och perspektiv i de svar Du ger på frågorna. Att lyfta fram de svårigheter och problem Du upplever är en hjälpinsats till gagn för framtida arbete och forskning med att skapa en väl fungerande arbetsterapeutisk intervention på området. Självklart kan också positiva uppfattningar och upplevelser ge värdefull kunskap. Ta god tid på Dig när du besvarar enkäten! Den intervju som kommer att göras kommer att ha sin utgångspunkt i enkäten och i de svar Du gett på enkätens frågor.

1. I vilken omfattning förekommer gruppaktiviteter (med minst två boende och med personal) i dagsläget? ... ggr/vecka.

2. Är Din uppfattning att det finns ett behov bland de boende på ”din” LSS-bostad för,
mer aktiva fritidsaktiviteter i stort?	Ja	☐
	Nej	☐
mer skapande fritidsaktiviteter?	Ja	☐
	Nej	☐
mer fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp?	Ja	☐
	Nej	☐
mer skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp?	Ja	☐
	Nej	☐

3. Förekommer det hos Dig själv eller i personalgruppen uppfattningar som hindrar de boendes utförande av fritidsaktiviteter?

Ja

Nej

Beskriv dessa uppfattningar om sådana förekommer:

4. Hur upplevde Du att se till så att, aktiviteten roar deltagarna och Dig själv?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

5. Hur upplevde Du att se till så att, aktiviteten är en utmaning för deltagarna och Dig själv?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

6. Hur upplevde Du det att se till så att, produkten är ”objektivt fin”?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

7. Hur upplevde Du det att se till så att, produkten är avancerad?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

8. Hur upplevde Du det att, visa och träna deltagarna i en problemlösningsprocess?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

9. Hur upplevde Du det att se till så att, deltagarna har överblick av helheten, det vill säga från planering fram till färdig produkt?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

10. Hur upplevde Du det att,
använda rollspel och rekvisita?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

11. Hur upplevde Du det att,
efterfråga ”glödlampor”?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

12. Hur upplevde Du det att,
fånga upp ”glödlampor”?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

13. Hur upplevde Du det att,
förminska din egen roll och samtidigt betona deltagarna, deras
aktivitetsutföranden och samarbetet inom gruppen?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

14. Hur upplevde Du det att se till så att,
aktiviteten innehåller många tillfällen för deltagarna att välja och besluta?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

15. Hur upplevde Du det att se till så att,
alla deltagare kan välja och besluta?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

16. Hur upplevde Du det att,
främja det interpersonella samspelet?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

17. Hur upplevde Du det att Du vid behov,
främjar aktivitetens fantasiinnehåll genom att utgå ifrån deltagarnas befintliga
tankeinnehåll?

Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

18. Hur upplevde Du det att Du vid behov,
påverkar så att aktivitetsutförandena blir omväxlande och kräver olika typer av
utförandefärdigheter?

Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

19. Hur upplevde Du det att,
bemöta de rollspelande deltagarna i enlighet med deras ”nya” roller?

Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

20. Hur upplevde Du det att,
betrakta och bemöta deltagarna som individuella förändringsprocesser?

Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

21. Hur upplevde Du det att,
skapa ett tillåtande socialt klimat?

Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

22. Om konkreta föremål användes, hur upplevde Du att använda dessa?

Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

23. Hur upplevde Du att se till så att,
den ännu inte färdiga produkten finns väl synlig mellan sessionerna?

Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

24. Hur upplevde Du det att,
vara ett påminnelsestöd för deltagarna?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

25. Hur upplevde Du det att,
efter varje genomförd session göra en informell utvärdering tillsammans med
deltagarna?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

26. Hur upplevde Du det att,
efter varje genomförd session enskilt anteckna sådant med betydelse för
deltagarnas individuella förändringsprocesser och till hjälp för kommande
aktivitetssynteser?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

27. Hur upplevde Du att,
främja en känsla av att ”ingenting är omöjligt” hos deltagarna?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

28. Hur upplevde Du det att,
använda AKK till gruppen?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

29. Hur upplevde Du det att,
använda Dig av aktivitetsanalys?
 Svårt, Ganska svårt, Ganska lätt, Lätt.

Varför?

30. Vilka förslag till förbättringar av IÄO:s innehåll ser Du?

31. Vilka förslag till förbättringar av presentationen av IÄO ser Du?

32. Vilka förslag till förbättringar av foldern ser Du?

33. Vilka är dina åsikter kring användbarheten av ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp?

34. Vilka är dina åsikter kring en arbetsterapeutisk intervention med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp som endast riktar sig till en person ur personalgruppen?

LUNDS UNIVERSITET
Medicinska fakulteten

INFORMATIONSBREV

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

Till sektionschef xxx

Arbetsterapeutisk intervention i LSS-gruppboendestaden med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning - Upplevelser hos grupphandledande omvårdnadspersonal

Jag är en student på arbetsterapeutprogrammet, Lunds Universitet, som under våren ska skriva mitt examensarbete, 15 hp.

Syftet med studien är att undersöka omvårdnadspersonalens upplevelser av att i sin LSS-gruppboendemiljö arbeta med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning. Ett sådant strukturerat arbetssätt har konstruerats för den här uppsatsen och har benämnts *Ingenting är omöjligt!* (IÄO). *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade* uttrycker tydligt att fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ingår i insatserna för personer som bor i bostad med särskild service. Om inte behovet av meningsfulla fritidsaktiviteter uppfylls av den boende på egen hand eller med stöd från till exempel ledsagare faller det på gruppboendestädernas personal att ge stöd så att behovet kan uppfyllas. En arbetsterapeutisk insats med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp kan vara en åtgärd vid dessa vanligt förekommande aktivitetsproblem. Att undersöka hur ett välfungerande sådant arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter ser ut är därför angelägen forskning.

Den metod som kommer att användas i studien är intervju där frågorna har fokus på det strukturerade arbetssättet. Den arbetsprocess jag tänkt mig är att jag kommer ut till LSS-bostaden för att under 45-60 minuter hålla i en kort presentation/handledning för undersökningsspersonen av *Ingenting är*

omöjligt! Vid detta tillfälle lämnas även en enkät som undersökningspersonen ska fylla i efter att denna genomfört två sessioner skapande fritidsaktivitet med IÄO som grupphandledare. Därefter kommer jag återigen ut till LSS-bostaden för att intervjua undersökningspersonen. Intervjun grundas på enkätens frågor och det är önskvärt att spela in denna på band. Inspelningen och ifylld enkät kommer att förvaras inlåsta så att ingen obehörig kan ta del av den. Efter att arbetet har slutförts kommer materialet att förstöras.

Jag anhåller nu om hjälp av Dig för att välja ut en undersökningsperson från var och ett av de LSS-bostäder Du ansvarar för och där det finns minst en boende med lindrig eller måttlig utvecklingsstörning som kan tänkas vilja delta i skapande fritidsaktivitet i aktivitetsgrupp. Urvalskriterier är tillsvidareanställning om minst halvtid och att omvårdnadspersonalen har haft denna anställning i minst ett år vid samma LSS-gruppboende. Det är också önskvärt ur forskningssynpunkt att undersökningspersonerna uppvisar bredd, bland annat att få med både män och kvinnor i undersökningen. Självfallet bör även undersökningspersonerna kunna tänka sig att arbeta med skapande aktiviteter. Dessutom ber jag Dig att ge dessa utvalda och tillfrågade undersökningspersoner de informationsbrev som finns bifogade och som är riktade till undersökningspersonerna. Ytterligare att Du bifogar undersökningspersonernas samtyckesblanketter med Din egen samtyckesblankett och lägger alltsammans i det kuvert som finns bifogat och postar detta tillbaka till oss. Kuverten är adresserade till vår institutions sekreterare. Sektionen för arbetsterapi, Lunds Universitet står för kostnaden för kuvert och porto. Deltagandet är frivilligt och LSS-bostädernas, de boendes, och undersökningspersonernas konfidentialitet garanteras.

Ansökan kommer att skickas till Vårdvetenskapliga etiknämnden (VEN) för rådgivande yttrande innan den planerade studien genomförs.

Om Du har några frågor eller vill veta mer, ring eller skriv gärna till mig eller till min handledare Eva Ramel.

Med vänlig hälsning

Peter Joelson
070-35 866 83
joelsonpeter@gmail.com

Eva Ramel
Dr med vet.,
universitetslektor
046-222 19 50
eva.ramel@med.lu.se

**Arbeterapeutisk intervention i LSS-gruppbostaden med ett strukturerat arbetsätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning -
Upplevelser hos grupphandledande omvårdnadspersonal**

Er anhängan

- Medgives
- Medgives ej

Ort

Datum

Namn

Underskrift

LUNDS UNIVERSITET

Medicinska fakulteten

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

INFORMATIONSBREV

Till undersökningsperson

Arbetsterapeutisk intervention i LSS-gruppboendestaden med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning - Upplevelser hos gruppHandledande omvårdnadspersonal:

Jag är en student på arbetsterapeutprogrammet, Lunds Universitet, som under våren ska skriva mitt examensarbete, 15 hp.

Syftet med studien är att undersöka omvårdnadspersonalens upplevelser av att i sin LSS-gruppboendemiljö arbeta med ett strukturerat arbetssätt för skapande fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp för personer med utvecklingsstörning. Ett sådant strukturerat arbetssätt har konstruerats för den här uppsatsen och har benämnts *Ingenting är omöjligt!* (IÄO). *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade* uttrycker tydligt att fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ingår i insatserna för personer som bor i bostad med särskild service. Om inte behovet av meningsfulla fritidsaktiviteter uppfylls av den boende på egen hand eller med stöd från till exempel ledsagare faller det på gruppboendestädernas personal att stödja den boende med att uppfylla detta behov. En arbetsterapeutisk insats med ett strukturerat arbetssätt för fritidsaktiviteter i aktivitetsgrupp kan vara en åtgärd vid dessa vanligt förekommande aktivitetsproblem. Att undersöka hur ett välfungerande sådant arbetssätt ser ut är därför angelägen forskning.

Den metod som kommer att användas i studien är en intervju av Dig där frågorna har fokus på det strukturerade arbetssättet. Den arbetsprocess jag tänkt mig är att jag kommer ut till LSS-bostaden för att under 45-60 minuter hålla i en presentation/handledning av *Ingenting är omöjligt!* för Dig. Vid detta tillfälle lämnas även en enkät som jag ber Dig fylla i efter att Du genomfört två sessioner gruppaktivitet som gruppHandledare. Därefter kommer jag åter ut till LSS-bostaden för att göra en intervju av Dig som grundas i enkätens frågor. Intervjun tar uppskattningsvis en dryg timma.

Med Din tillåtelse vill jag gärna spela in intervjun på band. Inspelningen och ifylld enkät kommer att förvaras inlåsta så att ingen obehörig kan ta del av dessa. Efter att arbetet har slutförts kommer materialet att förstöras.

Deltagandet är helt frivilligt och Du kan avbryta när som helst utan att ange någon orsak eller med några konsekvenser. Resultatet av min studie kommer att redovisas så att Du inte kan identifieras.

Om Du vill delta ber jag Dig att underteckna samtyckesblanketten där Du också ger förslag på lämpliga tider för handledning/presentation.

Om Du har några frågor eller vill veta mer, ring eller skriv gärna till mig, eller till min handledare Eva Ramel.

Med vänlig hälsning

Peter Joelson
070-35 866 83
joelsonpeter@gmail.com

Eva Ramel
Dr med vet., universitetslektor
046-222 19 50
eva.ramel@med.lu.se

Samtyckesblankett

Jag har tagit del av informationen om studien:.....

Jag har också tagit del av informationen att deltagandet är frivilligt och att jag kan avbryta när som helst utan att ange någon orsak eller med några konsekvenser för min behandling.

Härmed ger jag mitt samtycke till att bli intervjuad och att intervjun spelas in på band.

Underskrift av undersökningssperson

Underskrift av student

Ort, datum

Ort, datum

Underskrift

Underskrift

Telefonnummer

Telefonnummer

Förslag på tidpunkter för handledning/presentation av *Ingenting är omöjligt!*:

Tabell 4. Enkätens kvantitativa frågor och undersökningspersonernas svar (S, GS, GL, och L är förkortningar för svårt, ganska svårt, ganska lätt, och lätt).

Frågor om upplevelserna av IÄO:s riktlinjer	S	GS	GL	L
Hur upplevde Du att se till så att, ... aktiviteten roar deltagarna och Dig själv? ... aktiviteten är en utmaning för deltagarna och Dig själv?		C, D	D A, B, E	A, B, C, E
... produkten är ”objektivt fin”?	C	B	D	A, E
... produkten är avancerad?	C	D	B	A, E
... deltagarna har överblick av helheten... ?		A, B	D	C, E
... aktiviteten innehåller många tillfällen att välja...?		C	A, D	B
... alla deltagare kan välja och besluta?	C		A, E	B, D
... den ännu inte färdiga produkten finns väl synlig...?			B	A, C
Hur upplevde Du det att, ... använda rollspel och rekvisita?	A, B, C, D, E			
... efterfråga ”glödlampor”?		E	C	B
... fånga upp ”glödlampor”?			B, D	C
... förminska din egen roll och samtidigt betona deltagarna...?		B, C	A, D	E
... visa och träna deltagarna i en problemlösningssprocess?		A, B, C	D, E	
... främja det interpersonella samspelet?		A, C	B	D, E
... betrakta och bemöta deltagarna som förändringsprocesser?			D, E	A, C
... skapa ett tillåtande socialt klimat?			C, D	A, B, E
... vara ett påminnelsestöd för deltagarna?			D	A, B, C, E
... göra en informell utvärdering..?	A		B, D, E	
... enskilt anteckna... ?			A, C, D, E	
... främja en känsla av att ”ingenting är omöjligt”...?			A, B, C, D, E	
... använda AKK till gruppen?	A, C			
... använda Dig av aktivitetsanalys?			A, B, C, E	
Hur upplevde Du det att Du vid behov, ... främjar aktivitetens fantasiinnehåll...?	E	A, D	A	
... påverkar så att aktivitetsutförandena blir omväxlande...?	D	A, B	C, E	
Om konkreta föremål användes, hur upplevde Du att använda dessa?	A			

Undersökningspersonernas förbättringsförslag av IÄO:

- Ett enklare språk där ord som interpersonellt samspel (användes i presentationsmaterialet och i enkäten) och session bör undvikas.
- En folder i ett större format och med större teckensnitt.
- ”Glödlampor” som en bild för idéer, tankar och önskningar var inte lyckad.
- Att de skapande aktiviteterna med fördel i ett första skede skulle kunna bedrivas utanför boendet vilket skulle främja fokuseringen hos intresserad personal och gett dessa ”input” från andra (nämner arbetsterapeut och personal från andra boenden).
- Ett större beskrivande exempel.
- Ett exempel vilket visade de verkliga vinsterna av att använda arbetssättet.
- Att skaparglädjen betonades i högre grad.
- Ännu större flexibilitet.
- Att vikten av grupphandledarens genuinitet betonas i högre grad.
- En tveksamhet över IÄO:s riktlinje om en ”objektivt fin” produkt.
- Konkreta förslag på skapande aktiviteter och skapade produkter.